

ПРАВА І СВОБОДИ ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

RIGHTS AND FREEDOMS IN A CENTRALIZED AND DECENTRALIZED MANAGEMENT

Курілов Ю.Ю.,

студент IV курсу юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ця стаття присвячена дослідженню прав і свобод громадянина в умовах політичної, правової та економічної організації. Результатом аналізу стала авторська розробка більш широкої моделі сприйняття прав і свобод громадянина всередині політичної, правової та економічної організації держави, на основі чого запропонована візуальна авторська модель організації, що передбачає розширене праворозуміння та сприйняття природних прав і свобод людини.

Ключові слова: децентралізація, політична антропологія, права, свободи, структурний підхід, теорія організації, теорія природних прав, теорія федералізму, централізація.

Эта статья посвящена изучению прав и свобод гражданина в условиях политической, правовой и экономической организации. Результатом анализа стала авторская разработка более широкой модели восприятия прав и свобод гражданина внутри политической, правовой и экономической организации государства, на основе чего была разработана визуальная авторская модель организации, которая предполагает расширенное правопонимание и восприятие естественных прав человека.

Ключевые слова: децентрализация, политическая антропология, права, свободы, структурный подход, теория организации, теория естественных прав, теория федерализма, централизация.

This article is devoted to the study of the rights and freedoms of citizens in the political, legal and economic organization. The result of the analysis is the author's suggesting a more fundamental model of comprehension of the rights and freedoms of citizens inside the political, legal and economic organization of the state, on the ground of which the author proposed a visual model of organization intending an enhanced understanding of law and natural rights and freedoms.

Key words: decentralization, political anthropology, law, liberty, structural approach, the organization theory, the theory of natural rights, the theory of federalism, centralization.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Права і свободи громадянина є однією з найбільш обговорюваних тем серед демократичної спільноти, а питання забезпечення та реалізації прав і свобод носять центрально-правовий характер. В повсякденному житті подібна проблематика складається з усіх тих політичних, економічних та управлінських факторів, що зумовлюють реалізацію прав і свобод громадянина. Розгляд принципів централізованого та децентралізованого управління як факторів, що витікають з економічної, політичної та правової організації, зумовлений тим, що в умовах технологічної епохи держава та суспільство представляють собою організовані форми, наділені власною систематичністю, яка позначається на правових межах свободи громадянина.

Тема даного дослідження пов'язана з історичними процесами сьогодення, якими є становлення нових демократичних держав та розвиток правової думки у сталих демократіях. Дослідження узгоджується з багаторівневою складністю процесу глобалізації, що охоплює актуальні правові та економічні аспекти свободи.

Мета статті полягає у одночасному використанні трьох джерел знання, якими є теорія організації, теорія федералізму та теорія природного права, у дослідженні єдиного об'єкту – меж свободи і волі громадянина в умовах централізованого та децентралізованого управління.

Завданнями дослідження є тривірне структурне поєднання цих теорій, яке в загальному підході реалізується через міркування, що прояв певних факторів на нижньому теоретичному рівні має свою форму прояву й на наступних теоретичних рівнях, та методологічно-дослідницьке охоплення підходів політичної, міждисциплінарної та трансдисциплінарної антропології [5, с. 6, 13-17]. За теоретичні рівні мається на увазі синтез зазначених дослідницьких теорій. Також слід вказати, що теорія федералізму в цій структурі розглядається не як єдиний підхід до устрою держави, а як більш складний підхід організації рівня держави.

Політичну антропологію вивчали Жан-Жак Руссо, Джон Локк, Томас Гоббс [1-3]. Загалом робота у сфері методології постає як «особистісно орієнтована комунікативна діяльність в умовах усвідомлюваної міждисциплінарності, що визначається контекстом «горизонтального» діалогу філософії» [4, с. 6]. Загальний хід дослідження відтворено на діалектичних засадах, що спираються на історичність та прогностичність (Г. Гегель, Д. Рікардо). Дослідженню характерна методологічна синтетичність, формування якої стало можливим внаслідок впливу механічного, біологічного та квантового підходів, що позначилося на розумінні та поясненні просторовості інститутів, розвитку систем і підсистем, процесів єднання, розпаду та поглинання серед найдрібніших організуючих частин, можливості багатовимірної просторовості структури організації.

Оскільки методології викладу характерна геометричність формулювань (Жан-Жак Руссо, Томас Гоббс), що характерно й теорії організації, то слід вказати про теоретично-правові аспекти цього дослідження. Усвідомлення державності та прав людини як пов'язаних форм структурованості є важливим аспектом політичної та юридичної освіченості, яка необхідна в державному проектуванні, законотворчості, реалізації повноважень та зобов'язань. Тобто теоретичне формування методології цього дослідження несе епістемологічний відбиток, що позначається на засобах відтворення сприйняття та пізнання права. Робота піднімає питання орієнтування мікроекономіки в макроекономічному середовищі за допомогою правового забезпечення. Вихідні з цього процесу можуть бути безпосередньо пов'язані з мінімізацією впливу управлінських структур через посилення ролі управлінської компетенції. Питання безпеки держави та громадянина проаналізоване з точки зору ключових сфер управління та ролі громадської координації, що в загальному вигляді позначилося на необхідності мати більш розширену концепцію розуміння природного права.

Практичне значення роботи зумовлене необхідністю інтеграційного дослідження правового досвіду інших держав у вигляді конституційного устрою федеративних держав та інституту автономності. Багато в чому це дослідження зумовлено вивченням державного та суспільного устрою Іспанії [5], яка після режиму Ф. Франко розробила таку конституційну структуру організації суспільства, що, по-перше, передбачає пріоритет права автономій перед федеративним правом, а по-друге, передбачає гнучку податкову галузеву систему, що попереджує тенденції укрупнення та монополізації господарювання всередині держави, що загалом реалізується як правова та господарська децентралізація [6]. Це використано в роботі в якості структурно-правового простору, що дозволяє привнести в аналіз певну теоретичну новизну в питанні реалізації соціальної спрямованості права.

Загальна частина. Аналізуючи значення управлінських принципів, ми повинні вказати на ті управлінські підходи, що застосовуються до груп тих чи інших структур [7]. Такими підходами є економічний, органічний, гуманістичний, структурний та їх модифікації. Сфера управлінського підходу може бути зрозуміла як позиційна парадигма контекстів дослідження. Говорячи про особливості підходів, ми повинні вказати, що оскільки управлінська культура є автономно діючим чинником, то рівень застосовності завжди буде відповідати як позитивним, так і злоякісним цінностям управлінської культури, з чого зростає питання змінюваності соціального спрямування внаслідок змін тих господарських, політичних та правових факторів, що визначають громадську організацію.

В правовому аспекті під словом «структура» ми розуміємо відносини, що регулюються правом, тому не можна не відзначити потребу в структурному сприйнятті організаційної дійсності, універсаль-

ність якої проявляється через розуміння різноманітності форм відносин як всеосяжного чинника. Така парадигма тяжіє до того, що характер відносин виходить насамперед з проєктованої структурованості, яка виражається у функціонуванні відповідно до такої структури, яку можливо зобразити у вигляді структурного обрису. Простота розуміння структурного підходу пояснюється тим, що в організаційній основі всіх елементів комплексної структури явища держави лежать взаємодія та антагонізм централізації та децентралізації. Відособлено ці принципи зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Антагонізм централізації та децентралізації:
 А – В – вертикаль (централізація), а В – С – горизонталь (децентралізація)

Взаємодія централізації та децентралізації у вигляді вертикальної та горизонтальної структур зустрічається, перш за все, в змішаній та пірамідальній структурах організацій [1]. Таким структурам одночасно характерна вертикальна підпорядкованість та горизонтальна рівність у відносинах між елементами. Ці структури зображено на рисунку 2.

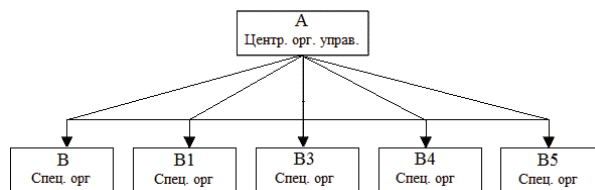

Рис. 2. Влада А та підпорядкованість елементів В – В5

Необхідно зауважити, що в організаціях змішаного та пірамідального типу домінує вертикальна структура відносин, тому що в ідеальному вимірі горизонтальні елементи цієї системи становлять з себе лише вертикальну проєкцію, відповідно до якої множинність горизонтальних елементів (В-В5) регресує до стану їх одиничності (В) перед А. Процес регресу можливий як перехід зі стану, зображеного на рис. 2, до стану, приведенного на рис. 3, який становить владу А над В. Але якщо дивитися глибше, то В на рис. 3 також є проєкцією А, яка регресує до одночасного та ідентичного стану А (рис. 4), як стану абсолютної влади А або влади одного над усіма.

Рис. 3. Перехідний стан регресу

Рис. 4. Кінцевий стан регресу

Загалом процеси регресу частин (кінцівки) до цілого (центру) реалізуються у випадку, коли горизонтальні елементи на місцях є лише представництвами центральної влади [2]. Горизонтальну організацію в ідеальному вигляді зображує лінійне співвідношення усіх елементів, на якому вони знаходяться у стані

симетрії стосовно один одного, таке співвідношення зображено на рисунку 5.

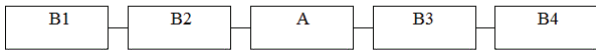

Рис. 5. Лінійне співвідношення всіх елементів:

A – будь-яка координуюча установа; В – В4 – будь-яка спеціальна установа, які разом (А та В – В4) співіснують у стані рівності їх компетенцій

Загальний принцип цієї лінійної структури базується на однаково рівній владі кожного або влади усіх. Але назвати горизонтальну організацію лінійною не зовсім коректно, оскільки на відміну від вертикальної структури, яка динамізує зверху до низу, від центру до кінцівок, з початку до кінця, горизонтальна структура не є кінцевою, і зв'язок її елементів можна прослідити не тільки від В1 до В4 як обмежений, а й від В4 до В1 – як необмежений, що говорить про таку обертальну динаміку взаємозв'язку горизонтальних елементів, структура яких є колом (рис. 6).

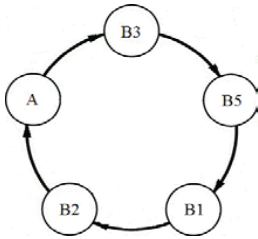

Рис. 6. Структура децентралізованого кола

Тенденцією вертикалі є влада одного над усіма, а тенденцією горизонталі – влада усіх та кожного. Слідуючи розвитку структурного обрису рис. 6, необхідно вказати, що оскільки децентралізація передбачає посилення ролі автономності територій, то в певних формах використання вона передбачає й посилення ролі автономності волі громадянина, що в загальній формі реалізується як посилення принципу влади всіх і кожного.

Якщо говорити про федерації, які явно підпадають під умови горизонтального устрою, то в федераціях ідею децентралізації висловлюють принципи автономізму та місцевого самоврядування. Але при цьому не можна вважати, що вся структура управління федерації горизонтальна, тому що, окрім влади автономних суб'єктів, присутня й влада федеральна. І щоб зрозуміти співвідношення автономної та федеральної влад, нам необхідно поєднати рис. 2 та 5, додати до них принцип рис. 6. Із чого ми отримуємо структуру, зображену на рисунку 7.

На рис. 7 між блоками 2 та 3 позначена взаємодія федеральних та місцевих органів, що є проміжком, який відокремлює компетенції федеральної та місцевої влади. Також на рис. 7 зазначено лінії перетину взаємодій, які позначають триарусну податкову систему федерації. Необхідно зазначити, що при розгляді податкових систем в федераціях розмежування федеральної та автономної компетенції як децентралізуючих факторів втрачає свою актуальну значи-

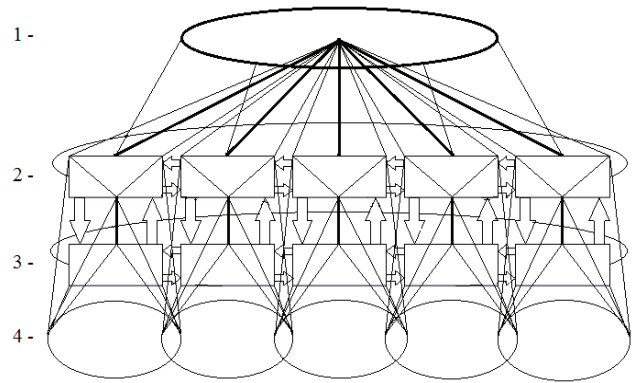

Рис. 7. Структура федеративного устрою (динаміка внутрішніх елементів):

1 – найвищі федеральні органи; 2 – федеральні органи на місцях; 3 – органи місцевого самоврядування автономій; 4 – місцеві та районні ради, общини, перетин їх компетенцій; лінії перетину – податкова система

мість, оскільки подібна система податків припускає, що найбільші кошти проходять через найвищі федеральні відомства, що само по собі передбачає фінансову вертикалізацію влади. В економічному просторі це може перетинатися з господарською централізацією, укрупненням виробництв, тенденціями до злиття та монополізацією. Наскільки би механістичними та неживими не здавалися структури організації, джерелом їх структурно-правових співвідношень залишається громадянин, наскільки б механістично не сприймалась поведінка громадянина всередині господарської, політичної та правової організації, вона витікає з природних прав і свобод людини.

Центральними концептами теорії природного права є принципи рівності та свободи. Але якщо рівність є питанням специфічним, яке має безліч форм прояву, то питання про свободу очевидне, незаперечне, невідчужуване. Без розширення меж свободи не відбулося ні єдиного кроку у бік правової еволюції. Механіко-просторове сприйняття цього принципу звертається до простого, свобода позначається рухом. Але не простим рухом, а рухом без перешкод. Свобода – це несвідомо детермінований рух в умовах відсутності перепон та прагнення до їх відсутності. Зі сказаного стає зрозумілим, що свобода є процес. І таке позначення повинно розумітися багатомірно та різноманітно, бо рух можна розглянути як форму будь-якого ментального, фізичного або правового руху, дії чи процесу. Але якщо ми говоримо про організацію, то цей рух повинен бути зрозумілий як правові можливості всередині компетенції. Тобто будь-яка перешкода компетенції, її руху і є формою несвободи. Ця перешкода може бути правовою, що позначено правом самої компетенції, а може бути і неправовою, актом злої волі. Але тут для нас зростає дивна дихотомія, саме можливість для злої волі обмежити свободу компетенції зумовлена умовами права цієї компетенції, тобто крайня і не правова форма обмеження свободи витікає з правових форм обмеження свободи.

Якщо ми перейшли до свободи як можливості безперешкодно вчиняти компетенцію громадянина і

зрозуміли, що її правове або статутне обмеження є джерелом злої волі, то, з одного боку, свободу стає за необхідне розуміти як правову рівність компетенцій, а з іншого, саму ж компетенцію необхідно розуміти як автономну та невідчужувану волю громадянина. У даному випадку автономізм компетенції громадянина прирівнюється й поширюється на його права і свободи, що забезпечує його волю і свободу від форм організованих посягань. Ієрархія ж всередині держави або приватної установи не зникає, але вона стає іншою. Компетенція в ній просто перестає бути обумовленою владою гегемона, бо відтепер вона обумовлена законами суспільства, а отже, і законами природи.

Якою б не була сфера правової рівності компетенцій, державною чи приватною, легітимізувати її може лише держава, і лише за допомогою права та законів. Але оскільки функціонування економічних структур багато в чому визначають дисфункцію прав і свобод громадян, то впорядкувати економічні тенденції до поглинання теж може лише сфера права у вигляді законодавчого закріплення певних моделей організації, ефективність яких доведена науково-практичним шляхом. Якщо ці моделі є неефективними та не вигідними для окремих управлінських меншин, то ефективність їх повинна вимірюватися лише суспільною ефективністю та соціальною вигодою.

Питання про правову рівність компетенцій у дослідженні ефективних для суспільства організацій є незначним, тому що існує велике різноманіття питань прояву структур організацій, які ще варто з'ясувати на рівні міждисциплінарних досліджень, що відтепер не є складністю, бо ми знаємо, які структури організації є згубними для суспільства, а які бажаними.

Висновки. Аналіз централізації та децентралізації управлінських принципів у вигляді абстрактних категорій нерозривно пов'язаний з реальними категоріями свободи людини. В дослідженні було висвітлено організаційну залежність та обумовленість свободи і волі. З цього приводу було запропоновано розширити теоретичні межі розуміння природних прав і свобод людини, що надало їм динамічності в прояві та сприйнятті. Під прикладом такої динамічності свобода була запропонована у вигляді руху, що дозволило заглибитися в організаційну механіку правових принципів і розширити їх до більш багатовимірної просторовості розуміння.

Всі структурні візуалі в роботі створено внаслідок використання авторської методологічної позиції. Подібний погляд зумовлює перспективу більш широкого теоретичного та практичного праворозуміння у вигляді законодавчого забезпечення основоположних прав і свобод громадянина, що робить доступним створення нового правового погляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гоббс Томас. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lib.ru/FILOSOF/GOBBS/leviafan.txt.
2. Руссо Жан-Жак. Об Общественном договоре, или Принципы политического Права // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lib.ru/FILOSOF/RUSSO/prawo.txt.
3. Локк Джон. Сочинения : В 3 т. – Т. 3. Два трактата о правлении. – М. : Мысль, 1988. – С. 137 – 405 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.grachev62.narod.ru/lock/content.html.
4. Швед З.В. Інтерпретації свободи в іудаїзмі : методологія дослідження / З.В. Швед. – Монографія. – Київ, 2011. – 317 с.
5. Орлинская О.М. Федерализм в Испании : миф или реальность? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gramota.net/materials/3/2011/3-1/34.html.
6. Организационные структуры управления // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.textb.net/90/16.html.
7. Управление и самоорганизация // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.holism.narod.ru/book1/3_7.htm.